

Gaañila Islaamaa-Lakk.5.3

Description

Niiti Tee Akkamitti Filattaa?-Kutaa 3ffaa

Adeemsa jireenyaa keessatti namni marsaa dargaggummaa irra yommuu gahuu humni guddaan keessa isaatti dhooya. Humni kunis humna gara fuudhaa heerumaatti isa dhiibudha. Fedhii uumamaa guuttachuuf karaan sirriin fuudhaa heeruma akka tañe ni amana. Garuu dhimmichi fedhii foonii guuttachu qofa osoo hin tañin kaayyoo guddaa san caalu qaba. Sanyii gaarii horuun maatii gaarii ijaaru fi gandoota lamaanitti milkaañudha. Dhimmi yoo akkana tañe, dargaggeessi fuudhaaf yaadu, ÆDubartii akkamii yoo fuudhe, galma yaade gahaa?Æ• jechuun yaada. Torbaan darbee keessatti amaloota gaggaarii dubartii kaayyoo guddaa kana galma akka gahuuf dhiira gargaartu ilaalle jirra. Harañas itti fufuun amaloota hafan ilaalla.

7-Tan hin heerumne fi durbummaa qabdu filachuu

Uumamaan qalbiin dhiiraa fi dubartii yeroo jalqabaaf wal jaallannaan jireenya isaanii keessatti walitti rarrañu. Dubartiin heerumtee yoo dhiirsa jalqabaa irraa addaan baatee ergasii dhiira lammatatti heerumte, qalbiin ishii kan jalqabaatti rarrañma. Jaalala guutuu kan lammataatiif hin kennitu. Garuu yeroo jalqabaatiif dubartiin hin heerumne (dubarii), dhiira jalqabaatti yommuu heerumtu, jaalala guutuu kennitiif. Kuni hariiroon cimaan isaan jidduutti akka uumamu taasisa. Akkasumas, waliin taphachuu fi wal booharsuuf tan duraan heerumte caalaa tan hin heerumnetu namatti tola. Tarii tan duraan heerumte suni muxannoo baayñe dhiirsa jalqabaa irraa waan argatteef salphatti isa waliin tan hin deemne tañuu dandeessi. Gogiinsi ishii keessatti mulñachuu dandañma. Garuu tan heerumte hiikkamte ykn dhiirsi irraa duñe keessa faaydan guddaan yoo jiraate, ishii fuudhun gaariidha. Mee wantoota armaan olii hubachuuf hadiisa Jaabir (radiyallahu anhu) haa ilaallu:

Jaabir bin Abdullaah (RA) akkana jedha: Abbaan kiyya ijoollee durbaa torba ykn sagal dhiisee duñe. Ergasii ani dubartii duraan heerumtee hiikkamte ykn dhiirsi irraa duñe fuudhe. Ergamaan Rabbiis (SAW) akkana naan jedhan, ÆYaa Jaabir ni fuute sila?Æ• Anis, ÆEetiñ jedhe. Ergamaan Rabbis ni jedhan, ÆTan hin heerumne (durba) moo tan duraan heerumte (gursumeetti) [fuutee]?Æ• Anis ni jedhe, ÆGursumeettiñ Ergamaan Rabbiis (SAW) ni jedhan, ÆMaaliif durba hin fuudhin, tan ati ishii taphachiistu ishiinis si taphachiistu, tan ati ishii kolfisiistu, ishiinis si kolfisiistu?Æ• Anis ni jedheen, Æ[Abbaan kiyya] Abdullaan ijoollee dubaraa dhiisee duñe. Tan akka isaanii isaanitti fidu jibbe. Kanaafu, dubartii isaaniiin dhaabbattuu fi isaan fooyyessitu fuudhe.Æ• Ergamaan Rabbiis (SAW) ni jedhan, ÆRabbiin barakaa siif haa godhu.Æ• [Sahiih Al-Bukhaari 5367](#)

Tarii jechi gursumeetti jedhu naannoo tokko tokkootti arraba tañuu waan dandañuuf dhiifama isiniin jedha. ÆTan heerumte fuudheñ yoo jedhe gara hiika biraatti dabuu waan dandañuuf jecha gursumeetti jedhutti fayyadamu dirqama tañe. Gursumeetti jechuun tan duraan heerumtee dhiirsan addaan baate ykn dhiirsi irraa duñeedha.

Wanti hadiisa irraa barannu, dargaggeessi hanga dandaâ€™een shamara (dubara) duraan hin heerumne fuudhuf haa carraaqu. Garuu dubartii gursumeetti keessa faaydan guddaan yoo jiraate fuudhu dandaâ€™ma. Fakkeenyaaf, akkuma Jaabir ijoolleen xixiqoolen yoo jiraatan, ijoolle tannin akka kunuunsituuf ishii fuudhu dandaâ€™ma. Ammas, dubartiin tuni dhiirsi irraa duâ€™uun yaatimman kan miidhaman yoo taâ€™me, haala gaariin isaan guddisuuf ishii fuudhu dandaâ€™ma. Ammas, tarii dubartiin tuni iimaanni ishii cimaa taâ€™muu dandaâ€™ma. Yoo akkas taâ€™me, shamara iimaana hin qabne fuudhu irra dubartii iimaana qabdu tan jaarsi irraa duâ€™me ykn addaan baate fuudhutu irra caala.

8-Dubartii baayâ€™istee deessu filachuuâ€™ Wanta Islaamni itti nama qajeelchu keessaa tokko dubartii deessu filachuudha. Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhu:

â€œ• Ø•ÙžØ²ÙžÙ•ÙžÙ•Ø-Ù•Ù•Ø§ Ø§Ù•„Ù•Ù•ÙžØ-Ù•Ù•Ø-Ùž Ø§Ù•„Ù•Ù•ÙžÙ•„Ù•Ù•Ø-Ùž Ù•ÙžØ¥Ù•Ù†Ù•Ù•Ùš Ù•Ù•Ù•ÙžØ§Ø«Ù•Ø±Ùœ Ø-Ù•Ù•Ù•Ù•Ù•Ø§Ù•„Ø£Ù•Ù•ÙžÙ•Ùž â€œâ€œâ€œ•â€œ•â€œ•â€œ•â€œ•.

â€œDubartii jaallattu baayâ€™istee deessu fuudhaa, isiniin ummattoota caalati.â€œ [Sunan Abi Daawud 2050](#)

Namni jireenya isaa guutu ilma malee jiraachu hin barbaadu. Yoo ilmi hin dhalatin tarii isaan lamaan jidduu jaallalli fi hariiroon laafu dandaâ€™ma. Garuu yommuu ilmi dhalatu, wal jaallatu. Tarii dhiirsi sababa ilmaatin niiti jaallata. Yookiin sababa niititin ilma jaallata. Ishiinis haaluma kanaan isa jaallatti. Haala kanaan hariiroon isaan jidduutti cima. Karaan dubartiin takka tan baayâ€™istee deessu taâ€™muu addaan baafatan lama:

1-Qaamni ishii dhibee daâ€™uumsa dhoorgu irraa nagaha taâ€™muu. Kanas karaa talaalli fayyaatin beekun ni dandaâ€™ama.

2- Haala haadha ishiitii fi obboleettiwwan ishii heeruman ilaalu. Haawwanii fi obboleettiwwan ishii warra baayâ€™isanii daâ€™man irraa yoo taâ€™man, ishiinis carraa daâ€™uumsaa guddaa qabdi.

Namni sanyii akka baayâ€™attuuf barbaadu, tuqaa tokko dagachuu hin qabu. Innis, itti gaafatamummaa fi dirqamoota maatii bahuuf of qopheessudha. Ijoollee isaa haala gaariin barsiisuu fi guddisuu, wanta badaa irraa eeguf ijannoo haa fudhatu. Taâ€™muu baannan, gaafi guddaa Guyyaa Qiyaamaa gaafatama.

9-Tan garaa laaftu, mararfattu fi jaallattuu taâ€™muu

Dubartiin ijoollee ishiitiif tan mararfattu, garaa laaftuu fi jaarsa ishii tan jaallattu yoo taate, ishii fi isa jidduutti jaalala cimaatu uumama. Kanaafi, Ergamaan Rabbii (SAW) akkana jedhan

â€œ•ØµÙžØ§Ù•„Ù•ØÙ•Ù†Ù•Ø³ÙžØ§Ø;Ù•Ù•Ù•Ø±ÙžÙšÙ•Ø-Ù•Ùœ Ø£ÙžØÙ•Ù†ÙžØ§Ù†Ù•Ø-ÙžÙ•„ÙžÙ% Ù•ÙžÙ•„ÙžØ-Ù•Ù•Ùš ØµÙ•Ø-ÙžØ±Ù•Ù†Ù•Øœ Ù•ÙžØ£ÙžØ±Ù•Ø¹ÙžØ§Ù†Ù•Ø¹ÙžÙ•„ÙžÙ% Ø²ÙžÙ•Ù•Ø-Ù•Ù•Ùš Ø°ÙžØ§Ø³Ù•ÙšÙžØ-Ù•Ù†Ù•â€œâ€œâ€œ•â€œ•â€œ•.

â€œDubartoota Qureeshota keessaa irra gaarii kanneen taâ€™man, ijoollee xiqqoolee isaanitiif mararfato (garaa laafo) kan taâ€™manii fi qabeenya harka abbaa manaa isaanii jiru kan sirritti eeganiidha.â€œ [Sahiih al-Bukhaari 5365](#) fi Sahiih Muslim 2527

Keessattu, ijoollee irraa abbaan yoo duâ€™me, kunuunsaa fi mararfannaa guddaa barbaadu. Dubartiin ijoolle kanniiniif kan mararfattuu fi jaallattu yoo taate, dhugumatti dubartii jabduu fi garmalee gaarii taatedha.

10-Tan ajajamtu fi amanamtu taâ€™™uu- wanti dhiirri dubartii irraa jaallatu keessaa tokko dubartii isaaf tole jettu argachuudha. Dubartii isaaf hin ajajamnee fi olâ€™™aantumma isarratti agarsiistu yoo taate, hariiroon isaan jidduu jiru dadhabaa adeema. Wal dhabbi fi rakkoon ni baayâ€™™ata. Ammas, dubartiin ifaa dhoksatti dhiirsaf amanamtu yoo taate, dhugumatti ishiin namooma qabdi. Dubartiin namooma qabdu, wanta lama irratti amanamtu taate argamti. 1ffaa- Qaamaa saalaa ishii haraamaa irraa eegu irratti amanamtu taâ€™™uu. Dhoksatti Rabbiin sodaachun wanta akka zinaa irraa fagaachudha. 2ffaa-qabeenya isaa irratti amanamtu taâ€™™u. Bakkuma argiteetti qabeenya isaa tan hin bittineessine taâ€™™uudha. Dhugumatti dubartiin wantoota lamaan kanniin irratti amanamtu taanan, jaarsi hanqinna xiqqoo ishii irraa ija gadi haa qabatu. Akkuma aadaa keenya irraa beeknu, dubartiin mana yoo miidhagsitee fi qabeenya tiiksote, â€™™Tuni dubartii namooma qabduâ€™™ jedhama. Kan alaa caalaa keessaa fi qalbii ishii yoo bareechiste namoomni ishii hangam guddaa taâ€™™inna ree laata!!!!

Abu Hureeyraan akka gabaasetti, Ergamaan Rabbii (SAW), â€™™Dubartii tamtu gaariidha?â€™™ jechuun gaafatame. Innis akkana jechuun deebise, **â€™™Yommuu ilaalu tan isa gammachiistu, yommuu ishii ajaju tan isaaf ajajamtu, lubbuu fi qabeenya ishii keessatti wanta inni jibbuun tan isa hin faalleessine.â€™™** [An-Nisaaâ€™™I 3231](#)

11-Tasgabbooftu, sagaleen ishii kan ol hin kaane taâ€™™uu- sababni guddaan wal dhabbi fi wal lolli dhiirsaa fi niiti jidduutti uumamuuf tasgabbii dhabuu fi lawwisuudha. Lawwisuu jechuun sagalee olkaaste loluudha. Amala gaarii keessaa tokko jarjaruu dhiisu, tasgabbaâ€™™uu fi sagalee gadi qabuudha. Dhiirri dubartii tasgabbooftu, tan hin lawwisne argannaan, sababa ishiin tasgabbooftu fi sagalee gadi qabduuf daangaa ishii irratti darbuu hin qabu. Rabbiin haa sodaatu. Dhiirri fuudhaaf deemus hanga dandaâ€™™een dubartii tasgabbooftu fi hin lawwisne filachuuf haa carraaqu.

12- Tan aaqila (qaruute) taate, dubbii tan hin baayâ€™™isne fi iccitii isaa tan ifatti hin baasne filachuuâ€™™ dubartii aaqila jechuun dubartii dubbiin daddaftuu fi akkuma feete taatu osoo hin taâ€™™in, dubartii wanta ishii miidhu fi fayyadu addaan baafattudha. Wanta ishii miidhu beekun yoo irraa fagaatte, ammas wanta ishii fayyadu beekun yoo hojjatte, dhugumatti ishiin aaqila. Taâ€™™uu baannan, faallaa kanaa yoo taateeâ€™™. Deebii isiniif dhiisa.

13- Dubartii Rabbiin gabbartuu, Isaaf tole jettu taâ€™™uuâ€™™ Dubartii salaata shanan sirnaan salaattu, keeyrii hojjachuuf dheebottu, hijaaba sirnaan uffattu taâ€™™uu.

Guduunfaa

â€™™ Amaloota dubartii gaarii tarreessinee jira. Garuu amaloonni kunniin hundi dubartii gaarii taate irratti argamuu qaban jechuu keenya miti.

â€™™ Tarii amala garmalee jaallatamaa tokko qabaachu dandeessi. Cinaa biraatin amala badaa qabaachu dandeessi. Garuu amala badaa kana jijjiruuf carraaqu qabdi.

â€™™ Amaloota baayâ€™™ee barbaachisoo dubartii irraa barbaadamu haala kanaan guduunfun ni dandaâ€™™ama:

â€™™Zimaana qabaachu- kana jechuun dhugaadhaan Rabbitti amanuu, Guyyaa Aakhiraatti amanuu, Malaykotatti, Ergamtootatti, Kitaabbanitti amanuu fi qadaa wal qadaritti amanuudha. Ergasii, wanta qalbii keessa jiru kana dhugoomsuf hojii gaggaarii hojjachuudha. Hojiin hundarra gaariin amantiin qalbii keessa jiru itti madaallamu salaata sirnaan salaatudha.

â€™™Zimaana waliin miidhagduu fi sanyii gaarii irraa yoo taate, suni waa tole!

~Tan garaa laaftu, mararfattu ta~uu.

~Tan ajajamtu fi amanamtu ta~uu.

~Tan deessu, tan abbaa manaa fi ijjoolllee ishii jaallattu ta~uu.

~Qaruute (aaqila) ta~uu. Dubartii aaqila (qaruute) jechuun dubartii wanta addunyaa Aakhiratti ishii fayyadu tan hojjattuu fi wanta ishii miidhu irraa tan fagaattudha. Qarummaan kana malee warra dhiyaa qullaa deeman hordofuu miti.

Ammas, dubbiin fuudhaa heerumaa hin dhumannee tasgabbaa~i. Akkamitti akka kaadhamittu beekun barbaachisaadha.

Kitaaba Wabii

[Az-zawaajul Islaamiyy Sa~iid](#), Mahmud Misrii, fuula 185-193

Date Created

December 31, 2018

Author

admin